Papismul este erezie. Pe eretici nu îi cinstim, îi condamnăm

Protopresbiter profesor Theodoros Zisis

1. Dragostea este legată de adevăr

În calitate de membri ai Bisericii ne întristăm și regretăm, fiindcă vedem că cei ce se află în fruntea Bisericii Ortodoxe, episcopii, nu mențin ferm și fără ezitare atitudinea statornică a Bisericii, potrivit căreia pe eretici și pe schismatici nu îi urâm ca persoane, ne purtăm însă cu severitate față de ei, pentru a-i ajuta, în chip pedagogic, din dragoste, să se reîntoarcă în Biserică, dar și ca să îi protejăm pe ceilalți credincioși de boala ereziei și de pierderea mânturii. În Paterice există multe istorisiri din care reiese că, atunci când se întâmpla ca unii eretici să viziteze părinți cuvioși și sfinți, aceștia nici nu îi primeau cu bucurie, nici nu stăteau de vorbă cu ei, ci, după ce le ofereau hrană materială, le spuneau să plece. Desigur, nu din fanatism și fundamentalism, așa cum cred unii „progresiști“, ci cu durere sufletească și cu dragoste adevărată, pentru a-i face să simtă că se află în erezie și în înșelare. În istoria sinoadelor locale și a celor ecumenice, precum și în lucrările pline de înțelepciune dumnezeiască ale Sfinților Părinți abundă condamnările ereticilor. Întreagă această atitudine constantă a Bisericii se află concentrată în „Sinodiconul Ortodoxiei,“ care se citește în fiecare an, în Duminica Ortodoxiei; în acesta se aduce laudă ortodocșilor, iar ereticii sunt condamnați și anatematizați. Dragostea este legată în mod inseparabil de adevăr; fără adevăr dragostea este falsă, este vorbărie goală despre iubire, ipocrizie, diplomație, politețe falsă. Dacă iubești pe cineva, îi spui adevărul, nu îl înșeli cu minciuni, așa cum i-a înșelat diavolul pe cei dintâi oameni, stăpânul minciunii și al înșelării și i-a îndepărtat de Dumnezeu, adevărul în sine. Adevăr este de la Dumnezeu, minciuna, de la diavol.

2. După schismă, timp de o mie de ani, papei nu i s-a dat cinstire

Din acest motiv, nu este de înțeles cum de în această privință unii ierarhi și teologi au o atitudine diferită atunci când vine vorba de abordarea teologică și ortodoxă a problemei vizitei papei în țările ortodoxe. Dacă papa este ortodox, se cuvine să îl primim și să îl cinstim, pentru că are harul preoției și succesiune apostolică, pentru că are aceeași credință ortodoxă ca și noi, același botez, aceleași taine, aparține Bisericii, trupului unic al lui Hristos, unde există „un Domn, o credință, un botez”[1]. Este însă papa ortodox, face el parte din Biserică? Întreaga Biserică, cea de pe pământ și cea cerească, este cuprinsă pe Sfântul Disc de la Proscomidie, pe care preotul scoate părticele pentru sfinți, pentru cei vii și pentru cei adormiți și pomenește numele lor. Este pomenit și papa, sunt pomeniți și papistașii pe Sfântul Disc de la Proscomidie? Cine nu este inclus acolo este în afara Bisericii, este în erezie sau în schismă, nu are nici succesiune apostolică, nici har, nici taine.

> *„Mărturisire spre Înviere. Trei ani de rezistență antiecumenistă în BOR”: Sinaxa interortodoxă Botoșani II, 1 mai 2019*

Nu există nici o îndoială și este în afara oricărei discuții faptul că papismul este erezie și chiar una mare, multiplă. Nu sunt erezii *Filioque*, primatul, infailibilitatea, purgatoriul, azimele, negarea energiilor necreate ale lui Dumnezeu, statul secular? Numai pentru una dintre acestea Biserica ar fi convocat un sinod, ca să îl condamne pe cel care le acceptă și le propovăduiește, așa cum a făcut pentru mulți eretici și a făcut-o, cu siguranță, și pentru papalitate și pentru înșelările acesteia. Și-ar putea imagina cineva că, în loc ca Arie, Macedonie, Nestorie, Eutihie, iconoclaștii să fie aduși ca acuzați la sinoade, noi să organizăm vizite de onoare ale lor, să îi elogiem și de multe ori să ne rugăm împreună cu ei sau, după condamnarea lor, să căutăm, în cadrul dialogurilor teologice, să arătăm că nu sunt eretici și că de Dumnezeu luminații Părinți care i-au condamnat, au greșit? Noi suntem mai înțelepți și mai sfinți decât Sfinții Părinți și dascălii credinței de la Sinoadele Ecumenice?

Timp de o mie de ani după separarea de Biserică a papistașilor nu s-a gândit nimeni vreodată ca un patriarh ortodox, mitropolit, arhiepiscop sau episcop să îl primească pe papa și să îi dea cinstire și cu atât mai puțin să facă rugăciuni împreună cu el. Această statornică tradiție ortodoxă, care se bazează pe faptul că

papismul este erezie, dar și pe revendicarea întâietății de putere seculară și bisericească la nivel mondial, caută să o slăbească papismul prin vizitele papei în țările ortodoxe. Imaginile transmise publicului creștin și necreștin din întreaga lume lasă impresia că, din moment ce ortodocșii îl cinstesc pe papa, nu există nici diferențe semnificative între ortodocși și catolici și toți îl recunosc ca primul lider al creștinătății.

3. Grecii ortodocși nu i-au adus cinstire papei în 2001

Pentru Grecia, țara din care provin, a fost de neconceput în cercurile Vaticanului până și gândul organizării unei vizite a papei în Atena. Ortodocșii greci au fost considerați ca fiind cei mai antipapali dintre ortodocși, până în timpul păstoriei Arhiepiscopului Hristodoulos (1998-2008), care, din păcate, a cedat presiunilor politice și de altă natură, în special din pricina orientării filoeuropene a țării și, în colaborare cu conducerea politică, a organizat o vizită oficială a veteranului papă polonez în data de 4 mai a anului 2001. Reacția poporului credincios a fost una zguduitoare. Arhiepiscopul nu a îndrăznit să convoace ierarhia, deoarece majoritatea arhiereilor erau împotrivă, Comunitatea Sfântului Munte a reacționat în unanimitate, două sute de mănăstiri (200) în afara Sfântului Munte, uniuni creștine, profesori universitari, prin scrisori, întâlniri, privegheri, interviuri, rezoluții, demonstrații în fața clădirii Arhiepiscopiei, au încercat să schimbe decizia arhiepiscopului. Trupul sănătos al Bisericii, Biserica, care nu este doar Întâistătătorul și câțiva episcopi filopapali, era împotriva vizitei papei. În cele din urmă papa a venit, dar nu a fost întâmpinat de poporul ortodox, Biserica Greciei; a fost primit, cu puternică protecție polițienească, de Arhiepiscop și de membrii sinodului mic, format din douăsprezece membri, fără apariții publice, pentru a se evita reacțiile din partea credincioșilor ortodocși. Poporul a fost ascuns de către conducători, ca să nu-i discrediteze și să nu le strice profilul european al țării.

Mari ziare europene jubilau după vizita papei, scriind că cetatea antipapală a Greciei a căzut. S-au înșelat însă, cetatea trezviei ortodoxe a poporului nu a căzut, doar niște conducători s-au predat, fără nicio rezistență, forțelor papismului, care a avut totuși mari pierderi. Fiindcă, pentru prima dată o mulțime de oameni, dar și oamenii cei mai apropiați de Biserică, au aflat și au fost informați de către cei

care s-au împotrivit, ce este papismul și uniația, paginile întunecate ale istoriei papilor. Acest lucru nu l-au luat în calcul mai-marii Vaticanului și au crezut că era de ajuns să strice conducerea bisericească. Dacă s-ar strânge în volume ceea ce s-a spus si s-a scris în perioada aceea despre papi, papalitate și uniație, nu ar exista pagini mai întunecate despre istoria instituției papale și o desconsiderare mai eficientă a celei ce odată a fost Roma ortodoxă. O mare parte din acest material a fost adunat în cele patru voluminoase numere ale revistei „Theodromia" a „Societății de studii ortodoxe" din anul 2001, care însumează în total șapte sute de pagini (700), și în ediții extraordinare ale unor periodice, care au avut un mare răsunet, cum a fost, de exemplu, Numărul 17 al revistei „Παρακαταθήκη" [*Parakatathíki – Moștenirea*], cu titlul *Ἡ Ρωμιοσύνη ἀντιστέκεται. Δὲν ὑποκύπτουμε στὴν Pax Vaticana. Ἀνεπιθύμητος ὁ πάπας στὴν Ἑλλάδα* [„Romanitatea rezistă. Nu capitulăm în fața Pax Vaticana. Papa este nedorit în Grecia"], precum și mai multe numere ale revistei „Γρηγορείτε" [*Grigoríte – Vegheați*] a Frăției Ortodoxe din Tesalonic „Ἡ Δορκάς" [*I Dorkás – Căprioara*] din anul 2001. Mare răsunet și mare popularitate a avut cărticica intitulată *Κείμενα Ὀρθοδόξου Ὁμολογίας, μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ πάπα. Στοὺς αἱρετικοὺς ἁρμόζει εὐγενὴς περιφρόνησις* [*Texte de mărturisire ortodoxă, cu prilejul vizitei papei. Ereticilor li se cuvine totala desconsiderare*], apărută la editura Orthodoxos Kypseli (Salonic 2001).

Într-o ediție extraordinară, publicată puțin mai târziu de Sfânta Mănăstire Marele Meteor, cu titlul *Ἐν Συνειδήσει* [„Cu conștiință"], s-au prezentat „Învățăturile greșite ale papismului" în decembrie 2006 și puțin mai târziu, în iunie 2009, tot într-un număr al publicației „Cu conștiință", a fost prezentat subiectul „Ecumenismul. Abordare istorică și critică", în multe articole antipapale. Toate cele pe care le-am amintit sunt doar o parte din tot ce s-a scris cu ocazia vizitei papei.

4. Biserica Bulgariei este atentă acum. Demnă de laudă este și Biserica Ucrainei.

Acum, când Vaticanul vrea ca papa să viziteze a doua oară Bulgaria, precum și România, Biserica Bulgariei este mai precaută. I-a transmis nunțiului papal că nu participă la invitația papei, pe care îl invită doar Statul, și recomandă clerului și

credincioșilor să nu participe la manifestări onorifice sau cultice. Este demnă de laudă ierarhia bulgară, pentru că păstrează cu statornicie o atitudine antiecumenistă și antipapală; și-a retras participarea la așa-numitul „Consiliu Mondial al Bisericilor“ și la dialogurile teologice și cel mai important este faptul că nu a luat parte la pseudo-sinodul din Creta, care a legiferat ereziile și le-a numit biserici, eliminând cel mai important motiv, pe care îl avem noi, ortodocșii, să nu îl primim pe papa, și anume că, în conștiința statornică bisericească, papalitatea este erezie și, chiar una cu mai multe capete. O atitudine similară a avut și Biserica autonomă a Ucrainei, atunci când papa a vizitat Ucraina; predecesorul mitropolitului Onufrie de astăzi, vrednicul de veșnică pomenire mitropolitul Vladimir a refuzat să participe la invitația și la întâmpinarea papei, în timp ce patriarhul schismatic al Kievului, Filaret, a făcut acest lucru cu bucurie, gest ce constituie unul dintre motivele pentru care îl și răsplătește acum Constantinopolul, prin acordarea autocefaliei, dar și pentru sprijinul acordat cu multă bunăvoinţă pseudo-sinodului din Creta, fără să aibă în acest sens, ca schismatic, nicio competență. Cu siguranță, și mai multe laude și mulțumiri merită din partea lumii ortodoxe Bisericile Ortodoxe care până acum refuză să îl primească pe papa, așa cum sunt Biserica Rusă și Biserica Serbiei, cu toate că încrederea noastră este umbrită serios, în cazul celei dintâi, de faptul că, deși nu a participat la pseudo-sinodul din Kolymbari, conlucrează cu Fanarul în susținerea papismului și a ecumenismului, iar în cazul celei de a doua, de faptul că a luat parte la pseudo-sinod și a sprijinit ecumenismul și papismul, adică ceea ce a dorit Constantinopolul.

Ereticul papă Francisc față în față cu Sfânta Ortodoxie!

În orice caz, deciziile luate în Kolymbari, în special pentru conferirea de caracter bisericesc ereziilor, nu au schimbat nimic în privința abordării papismului ca erezie și, prin urmare, în privința faptului că papa nu trebuie să fie primit și onorat, așa cum se întâmplă în frecventele și repetatele sale vizite făcute în țări ortodoxe. Kolymbari a luat decizii contrare tradiției anterioare sinodale și patristice și din acest motiv acestea sunt invalide, dincolo de celelalte deficiențe de fond legate de organizare și de reprezentarea trupului Bisericii. Toate sinoadele, unul după celălalt, sunt în acord reciproc și se validează unul pe celălalt, ca și cum ar fi ședințe ale unuia și aceluași sinod. Orice sinod care nu este de acord cu celelalte se anulează de la sine și se exclude din istoria sinodală

ortodoxă.

5. Mărturii revelatoare despre faptul că papismul este o erezie

Există foarte multe mărturii și o bogată literatură cu privire la faptul că papismul este o erezie. Cu titlu exemplificator vom menționa doar câteva. În primul rând, la sinodul întrunit în timpul Patriarhului Fotie, din anul 879, considerat al optulea Sinod Ecumenic, a fost condamnată erezia Filioque, prezenți fiind atunci și delegații papali[2]. Același lucru s-a întâmplat și la sinoadele isihaste din 1341 și 1351, care sunt considerate Sinodul al IX-lea Ecumenic, la care, rol primordial având Sfântul Grigorie Palama, a fost condamnată și erezia papală despre harul creat, pe care o propovăduia Varlaam calabrezul.

Un mare sinod extins, întrunit la Constantinopol, la care au participat Patriarhii Răsăriteni în 1848, răspunzând la Circulara papei Pius al IX-lea „Către răsăriteni", prin care acesta îi chema pe ortodocși să se unească, recunoscând primatul papei, numește papismul erezie similară arianismului, care va dispărea însă, așa cum au dispărut și ereziile din vechime. Cei care urmează învățătura papală despre faptul că Duhul Sfânt purcede „și de la Fiul" (Filioque) sunt eretici, și orice legătură a ortodocșilor cu aceștia este ilegitimă și anti-ortodoxă[3].

Acordul Sfinților Părinți în privința faptului că papismul este erezie este evident. Întrucât timpul pe care îl avem la dispoziție este foarte restrâns, menționăm doar câteva exemple. Sfântul Grigorie Palama, Arhiepiscopul Tesalonicului (1347-1359), ne învață că latinii sunt „instrumente supuse ale lui Satana". Așa cum i-a înșelat pe ereticii din vechime, care au tulburat Biserica, la fel au șoptit și la urechile latinilor erezia că Duhul Sfânt purcede „și de la Fiul." Pentru că noi, ortodocșii, cunoaștem uneltirile diavolului, care nu sunt simțite de cei mulți, nu îi vom primi la comuniune pe latini, până ce nu vor îndepărta din Crez adaosul acesta ilicit: „Οὐδέποτ᾽ ἂν ὑμᾶς κοινωνοὺς δεξάμεθα, μέχρις ἂν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λέγητε" („Niciodată nu vă vom primi spre părtășie cât timp veți zice că Duhul Sfânt purcede „și de la Fiul"[4]. Sfântul Simeon al Tesalonicului Mistagogul (1416/17-142), cel ce i-a urmat în scaun și în cugetare Sfântului Grigorie Palama, ne învață că papistașii au pierdut harul Duhului Sfânt, că toate la ei sunt lipsite de

har fiindcă au subestimat și hulit Duhul Sfânt[5]. Sfântul Marcu Eugenicul, care pe bună dreptate a fost numit „Antipapă“ de către Sfântul Atanasie din Paros fiindcă a fost singurul care la sinodul din Ferrara-Florența a anulat hotărârile favorabile papismului ale pseudo-sinodului (1438-1439), susține că ne-am rupt de latini și i-am alungat din trupul comun al Bisericii ca „pe unii care cugetă lucruri nebunești și necredincioase și fără de judecată au făcut un adaos. Așadar, ca de niște eretici ne-am depărtat și pentru aceasta ne-am despărțit de ei“[6]. Menționăm încă două mărturii de la sfinți din perioada dominației otomane. Cu hotărâre și fără nicio rezervă, Sfântul Cosma Etolianul le spune tuturor ortodocșilor: „Pe papa să îl blestemați, deoarece el este pricina“ tuturor relelor și consideră că Antihristul este reprezentat de două persoane, de papa și de Mahomed[7]. De asemenea, Sfântul Nicodim Aghioritul spune, într-o notă explicativă extinsă, din „Pidalion” despre botezul latinilor, că „Latinii sunt eretici … și ca de niște eretici ne scârbim, la fel ca și de arieni sau de savelieni sau de macedonienii cei luptători împotriva Duhului…Deci, mărturisit fiind că latinii sunt prea-vechi eretici, mai întâi din aceasta rezultă că sunt nebotezați, după marele Vasilie, de mai sus și după sfinții de mai înainte de el, Ciprian și Firmilian. Pentru că mireni făcându-se ei, fiindcă s-au rupt de dreptslăvitoarea Biserică, nu mai au darul Sfântului Duh, prin care preoții ortodocși săvârșesc tainele”. Însă, de asemenea, și dintr-un al doilea motiv, potrivit Sfântului Nicodim, „latinii sunt nebotezați fiindcă nu păzesc cele trei afundări la cel ce se botează, așa cum a primit dreptslăvitoarea Biserică de la Sfinții Apostoli“[8]. În final, dintre sfinții contemporani, îl vom pomeni pe Sfântul sârb Iustin Popovici, profesor de dogmatică, care a scris că „în istoria omenirii, există trei căderi: a lui Adam a lui Iuda și a papei“[9].

Epilog

Voi încheia cu ceva ce am scris cu puțin timp înainte de venirea papei în Grecia, într-un mic text din anul 2001, care purta titlul: „**Μὲ τὸ ἀρνίο ἢ μὲ τὸ θηρίο; Μὲ τὸν Χριστὸ ἢ μὲ τὸν πάπα;**” [„Cu mielul sau fiara? Cu Hristos sau cu papa?”][10]. „S-a întâmplat ceea ce ne-am dorit să nu se întâmple. Papa vine în Grecia, cu încuviințarea și implicarea ascunsă a Sfântului Sinod, nu a Bisericii … Ereziarhul papă, cauza separării dintre Răsărit și Apus, cu pretențiile luciferice de

primat și jurisdicție mondială, sursa divizărilor ulterioare din Apus, pervertitorul mesajului iubirii și al smereniei în putere cosmică de tip judiciar, cel ce a răstignit și a jertfit popoare ortodoxe și heterodoxe, având încă și azi mâinile pătate de sânge de la holocausturi și masacre, distrugătorul romanității, a plănuit, sub pretextul închinării la locuri sfinte, să i se închine toate popoarele, și mai ales, grecii ortodocși nerobiți. „Cine este asemenea fiarei şi cine poate să se lupte cu ea? Şi i s-a dat ei gură să grăiască semeţii şi hule şi i s-a dat putere să lucreze timp de patruzeci şi două de luni. Şi şi-a deschis gura sa spre hula lui Dumnezeu, ca să hulească numele Lui şi cortul Lui şi pe cei ce locuiesc în cer. Şi i s-a dat să facă război cu sfinţii şi să-i biruiască şi i s-a dat ei stăpânire peste toată seminţia şi poporul şi limba şi neamul. Şi i se vor închina ei toţi cei ce locuiesc pe pământ, ale căror nume nu sunt scrise, de la întemeierea lumii, în cartea vieţii Mielului celui înjunghiat”[11].

Sfinții Părinți cei scriși în cartea vieții nu i s-au închinat papei, l-au blestemat și l-au dat anatemei. Poporul grec ortodox evlavios nu îi va da cinste, nu va fi cuprins între credincioșii săi… mulți episcopi, stareți, preoți, călugări și mulțime de credincioși, nu numai că nu vor participa la recepții și la simpozioane, ci vor face tot ce pot, pentru ca Biserica să nu fie târâtă umilită, de niște conducători şovăielnici și temător, ca să se închine „fiarei”.

Știm că cel care va birui în final va fi Mielul și împreună cu el biruitori vor fi cei chemați și aleși: „Ei vor porni război împotriva Mielului, dar Mielul îi va birui, pentru că este Domnul domnilor şi Împăratul împăraţilor şi vor birui şi cei împreună cu El – chemaţi şi aleşi şi credincioşi”[12]. Ne rugăm ca poporul ortodox evlavios din România, urmând sfinților și preoților, călugărilor și teologilor vrednici, să fie de partea Mielului și nu de cea a fiarei.

Note:

[1] *Ef.,* 4, 5.

[2] *Πρακτικὰ Η΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου* [*Actele Sinodului al VIII-lea Ecumenic*], la Patriarhul Dositei al Ierusalimului, *Τόμος Χαρᾶς* [*Tomul bucuriei*], Ed. Vas. Rigopoulos, Tesalonic 1985, Actul al șaselea, p. 379.

[3] V. Ioannis Karmiris, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας* [*Monumentele dogmatice și simbolice ale Bisericii Ortodoxe*], vol. II, Akademische Druck-u. Verlangstantalt, Graz-Austria 1968[2], p. 29-30: „Între aceste **erezii** răspândite, pentru judecăţi pe care Dumnezeu le ştie, pe o mare parte a pământului, a fost cândva arianismul, iar astăzi este şi Papistăşia, dar şi aceasta (ca şi acela, care a pierit cu totul), deşi este în putere acum, nu va birui până în sfârşit, ci va trece şi se va doborî, şi în cer va răsuna glas mare: «DOBORÂTU-S-A»… noua părere mai sus arătată, cum că Duhul Sfânt de la Tatăl şi de la Fiul purcede, este în sine **erezie**, iar cei care o urmează, oricare ar fi ei, **eretici** sunt, potrivit cu sus-numita hotărâre sobornică a Preasfântului Papă Damasie, iar sinoadele lor **eretice**, şi **orice părtăşie duhovnicească în slujire** a ortodocşilor fii ai Bisericii Soborniceşti cu unii ca aceia **neîngăduită**, după cum întăreşte şi Canonul al şaptelea de la Sinodul al treilea Ecumenic».

[4] Λόγος πρῶτος, Ὅτι οὐχὶ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ᾽ ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, Πρόλογος καὶ εὐχή [Cuvântul întâi, că Sfântul Duh nu purcede de la Fiul, ci doar de la Tatăl, Prolog și rugăciune], în ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, Συγγράμματα [GRIGORIE PALAMA, *Scrieri*], vol. I, Tesalonic 1962, ediție îngrijită de P. CHRISTOU, pp. 23-26.

[5] V. la D. Balfour, Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului (1416 / 17-1429) *Ἔργα Θεολογικά* [*Lucrări teologice*], Ἀνάλεκτα Βλατάδων [Analecta Vlatadon] 34, Tesalonic 1981, p 226. *Ἐπιστολὴ περὶ τῶν Μακαρισμῶν* [Scrisoarea despre Fericiri] 5: *Βλασφημοῦσιν ἄρα οἱ καινοτόμοι καὶ πόρρω τοῦ Πνεύματός εἰσι, βλασφημοῦντες κατὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ οὐκ ἐν αὐτοῖς ὅλως τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· διὸ καὶ τὰ αὐτῶν ἀχαρίτωτα, ὡς τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἀθετούντων καὶ ὑποβιβαζόντων αὐτό… διὸ καὶ τὸ Πνεῦμα οὐκ ἐν αὐτοῖς τὸ Ἅγιον, καὶ οὐδὲν πνευματικὸν ἐν αὐτοῖς καὶ καινὰ πάντα καὶ ἐξηλλαγμένα τὰ ἐν αὐτοῖς καὶ παρὰ τὴν θείαν παράδοσιν*. [„Hulesc cei inovatori și depărtați de Duhul Sfânt, hulind împotriva Duhului și în ei nu este Duhul Sfânt; căci și cele ale lor sunt lipsite de har, negând harul Duhului și coborându-l pe Acesta… căci în ei nu este Duhul Sfânt și nimic duhovnicesc nu este în ei și cele de la ei sunt toate noi și schimbate și potrivnice dumnezeștii tradiții”].

[6] *Τοῖς ἁπανταχοῦ τῆς γῆς καὶ τῶν νήσων εὑρισκομένοις Ὀρθοδόξοις Χριστιανινοῖς Μᾶρκος ἐπίσκοπος τῆς Ἐφεσίων Μητροπόλεως* 4 [*Marcu, episcopul*

Mitropoliei Efesului, către ortodocșii creștini de pretutindeni și din insule], în SFÂNTUL MARCU EVGHENICUL Opere, Volumul I, Editura Pateres 2009, Coordonator CHRISTIAN CHIVU, p. 250.

[7] V. Episcopul AUGUSTIN KANTIOTIS, Mitropolitul Florinei, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός (1714-1779). (Συναξάριον-Διδαχαί-Προφητεῖαι-Ἀκολουθία) [Cozma Etolianul (1714-1779). (Sinaxar-Învățături-Profeții-Slujbă), Atena 2005, p 286:. „Anticristul este: unul, papa, iar altul, cel care este pe capul nostru, fără să îi spun numele; înțelegeți, dureros este a vă spune aceasta fiindcă acești antihriști sunt spre pierzanie. Noi avem înfrânare, ei, pierzare, noi, post, ei, mulțime de mâncăruri. noi, feciorie, ei desfrâu; noi, dreptate, ei, nedreptate. P. 348, profeția 90: „Pe papa să îl blestemați, căci el va fi pricina".

[8] V. notă explicativă la Canonul 46 Apostolic, în *Πηδάλιον* [*Pidalion*], Ed. Astír, Atena, 1990, p. 55.

[9] Arhim. Iustin Popovici (acum sfânt), profesor la Universitatea din Belgrad, *Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ ὁ Οἰκουμενισμός* [*Biserica Ortodoxă și Ecumenismul*], Ed. Sfintei Mânăstiri Arhanghelul Mihail Celje, Valjevo-Serbia, 1974, p. 212.

[10] V. *Θεοδρομία* 3 (2001) 5-7.

[11] *Apoc.* 13, 4-8.

[12] *Apoc.* 17, 14.